

Fyzika Atómového jadra - príklady

Základné vlastnosti a rozpad jadier

- Akú energiu (kinetickú) musia mať neutróny a elektróny ak je ich vlnová dĺžka
  - 1 fm
  - 10 fm
- Yukawova hypotéza výmenných síl spočívala v prenose mezonov medzi silne interagujúcimi časticami. Odhadnite očakávanú hmotnosť týchto častíc.
- Môžu byť elektróny s kinetickou energiou 8 MeV jednoznačne lokalizované v atómovom jadre? Odpoveď podložte aj výpočtom.
- Ukážte, že pre strednú dobu života nestabilného jadra platí $\tau = 1/\lambda$.
Pomôcka: Pre strednú hodnotu pravdepodobnostnej distribúcie normovanej na jednotku platí $\langle x \rangle = \int_{-\infty}^{+\infty} x f(x) dx$. V prípade nenormovanej distribúcie platí $\langle x \rangle = \frac{\int_{-\infty}^{+\infty} x f(x) dx}{\int_{-\infty}^{+\infty} f(x) dx}$.
- Väzbová energia pre trícium je $W(^3H) = 8.482 \text{ MeV}$ a pre ^3He je $W(^3\text{He}) = 7.718 \text{ MeV}$. Overte, že sa líšia iba o kulombovskú interakciu a teda, že silná interakcia nukleónov je pre obe jadrá rovnaká.
- Hmotnosť atómu ^{235}U je 235.04393 amu. Odhadnite väzbovú energiu jadra.
- Odhadnite celkovú väzbovú energiu jadra ^{80}Br .
- Rozhodnite, či môžu prebehnúť nasledujúce reakcie:
  - $p + p \rightarrow p + \bar{p} + \pi^+ + \pi^-$
  - $p + p \rightarrow p + p + p + \bar{p}$
- Aký je izospin jadier $^{45}_{23}\text{V}$, $^{45}_{22}\text{Ti}$, $^{47}_{23}\text{V}$
- Vypočítajte z experimentálnych hmotností separačnú energiu pre jeden a dva neutróny v prípade jadier:
  - ^{236}U
  - ^{238}U
  - ^{239}U

Základné modely jadier

- Ak je exc. energia 2+ stavu 91.4 keV aká bude energia ďalších troch rotačných stavov (4+, 6+, 8+)?
- Nájdite vzťah medzi elektrickým kvadrupólovým momentom vzbuđeného 2+ stavu (prvý rotačný stav na základnom stave) a intrinšickým kvadrupólovým momentom jadra v prípade natiahnutých (prolate) jadier? Vo všeobecnosti $Q = \frac{3K^2 - J(J+1)}{(J+1)(2J+3)} Q_0$
- V oblasti jadier s $A = 150 - 170$ je skupina jadier, ktorá má kvadrupólový moment pri excitácii 2+ stavu (v rámci rotačného pásu na základnom stave) $Q = -2$ b. Odhadnite deformáciu takého jadra.
- Vysvetlite resp. odvodte podobu asymetrického člena v Bethe-Weizsäckerovom vzťahu.
- Môžeme mať pre izobary s nepárnym počtom nukleónov viacero stabilných izotopov? Svoje tvrdenie dokážte.

6. Pri rozptyle žiarenia na kryštalickej štruktúre dochádza k vzniku interferenčných maxím v dôsledku rozptylu na rôznych vrstvách štruktúry. Predpokladajme rozptyl neutrónov s energiou 1 eV na kryštáli. Prvé Braggove maximum nameriame pod uhlom 11.8° . Aká je vzdialenosť medzi jednotlivými rovinami kryštálu?

Vrstvový model

- Aké sú možné spiny a parity pre základný stav jadier
  - $^{14}_7N$
  - ^7_3Li
  - $^{11}_5B$
  - $^{58}_{29}Cu$
  - $^{31}_{15}P$
  - $^{209}_{83}Bi$
  - $^{51}_{23}V$
  - $^{238}_{92}U$
- Jadrá ^9_4Be a ^9_5B majú v základnom stave nespárovaný nukleón na hladine $1p_{3/2}$. Aké sú možné spiny a parity pre základný stav jadra $^{10}_5B$?
- Skúste predpovedať pre jadro $^{17}_8O$ spin a paritu pre základný stav jadra a prvé dva vzbuđené stavy. Svoju predpoveď aj zdôvodnite

Rozpady jadier

- Majme rovnaké množstvo dvoch rádioaktívnych izotopov. Polčas rozpadu prvého izotopu, označme si ho A, je 4 dni. Počas rozpadu izotopu označeného ako B je neznámy. Po 12-tich dňoch merania zistíme, že izotopu B je dvojnásobne viac ako izotopu A. Aký je polčas izotopu B?
- Predpokladajme rovnomernú produkciu jadier rádioaktívnych jadier s polčasom $T_{1/2}$ s produkčnou rýchlosťou P (napr. pri ožarovaní vzorky v neutrónovom poli).
  - Aká bude aktivita vzorky v čase $2 \times T_{1/2}$?
  - Aká bude maximálna aktivita vzorky?
  - Aká bude závislosť počtu jadier od času?
- Prírodný urán je tvorený tromi izotopmi ^{234}U , ^{235}U a ^{238}U . Izotop ^{234}U je zastúpený 0.006%, izotop ^{235}U má 0.71% a ^{238}U má 99.28%. Polčas rozpadov týchto izotopov je $T_{1/2}(^{234}U) = 2.5 \times 10^5 r$, $T_{1/2}(^{235}U) = 7.1 \times 10^8 r$ a $T_{1/2}(^{238}U) = 4.5 \times 10^9 r$. Vypočítajte percentuálny podiel rádioaktivity, ktorým do prírodného pozadia prispievajú jednotlivé izotopy.
- Prírodný urán je zmes 99.3% izotopu ^{238}U a 0.7% ^{235}U .
  - Kedy bol podiel oboch izotopov rovnaký? (Predpokladajme, že nový ^{238}U a ^{235}U od vzniku zeme nepribúda).
  - Ak by sme mali vzorku 10g prírodného uránu, koľko litrov héliového plynu (pri štandardnom tlaku a teplote) sa od tej doby vytvorilo, ak by sme uvažovali iba rozpad týchto uránových izotopov?
  - Koľko litrov héliového plynu by sa z takej vzorky za daný čas uvoľnilo, ak by sme uvažovali celý rozpadový reťazec?

Molárny objem ideálneho plynu pri štandardnom tlaku a teplote je $22.414 \text{ l}\cdot\text{mol}^{-1}$.

5. Drevený historický artefakt má aktivitu ^{14}C 11.7 rozpadov za minútu. Aktuálna aktivita ^{14}C v čerstvej vzorke z prírody je 15.3 rozpadov za minútu. Polčas rozpadu ^{14}C je 5730 rokov. Určite vek artefaktu.

Alfa rozpad

1. Porovnajzte celkovú potenciálovú bariéru pre alfa rozpad ^{238}U vedúci na finálny stav so spinom a paritou a) $0+$ b) $2+$
2. V rozpade $^{228}_{90}\text{Th} \rightarrow ^{224}_{88}\text{Ra} + \alpha$ sa emitujú častice s energiou 5.423 MeV. Vypočítajte rozdiel hmotnostných úbytkov materského a dcérskeho izotopu.
3. Izotop ^{214}Po sa rozpadáva alfa rozpadom na izotop ^{210}Pb . Kinetická energia emitovaných alfa častíc je 7.386 MeV. Hmotnostný úbytok izotopu ^{210}Pb je $\Delta M = -14.73 \text{ MeV}$. Aká je hmotnosť izotopu ^{214}Po ?
4. Izotop ^{216}Rn má polčas rozpadu 45 μs a Q_α hodnotu rozpadu 8.197 MeV. Izotop ^{220}Rn má polčas rozpadu 55.6 s a Q_α hodnotu rozpadu 6.404 MeV. Aký polčas očakávame pre izotop ^{218}Rn , ktorý má Q_α hodnotu rozpadu 7.265 MeV?

Beta premena

1. Odvodzte vzťah pre Q hodnotu β^- , β^+ premeny a elektrónového záchytu.
2. Vypočítajte Q hodnotu pre beta premenu:
  - a. $^{23}_{10}\text{Ne} \rightarrow ^{23}_{11}\text{Na}$ $\Delta M(^{23}_{10}\text{Ne}) = -5.154$ $\Delta M(^{23}_{10}\text{Ne}) = -9.529$
  - b. $^{82}_{38}\text{Sr} \rightarrow ^{82}_{37}\text{Rb}$ $\Delta M(^{82}_{38}\text{Sr}) = -76.009$ $\Delta M(^{82}_{37}\text{Rb}) = -76.188$
3. Vysvetlite, čím sa líšia od seba Fermiho a Gamov-Teller beta rozpad. Aké sú očakávané zmeny spinu a parity v prípade týchto dvoch rozpadov? Aký typ rozpadu môžeme sledovať pri rozpade $1+ \rightarrow 0+$?
4. Podľa zmeny spinu a parity odhadnite charakter beta premien. V prípade povolených prechodov, upresnite o aký typ povoleného prechodu sa jedná
  - a. $3^+ \rightarrow 0^+$
  - b. $1^+ \rightarrow 0^+$
  - c. $2^+ \rightarrow 2^+$
5. Pri rozpade $^{26}_{13}\text{Al} \rightarrow ^{26}_{12}\text{Mg}$ prebieha beta premena na vzбудené hladiny v dcérskom jadre s vetviacim pomerom pre beta premenu 100%. S relatívnou intenzitou $i_{rel} = 97.3\%$ sa obsadzujú v jadre $^{26}_{12}\text{Mg}$ vzbudená hladina s excitačnou energiou 1.8 MeV. Rozdiel hmotnostných úbytkov pre základné stavy oboch izotopov je 4 MeV. Polčas rozpadu je $T_{1/2} = 7.4 \times 10^5 \text{ rokov} = 2.33 \times 10^{13} \text{ sekúnd}$.
  - a. Určite typ beta premeny (β^- , β^+ /EC) tieto izotopy.
  - b. Určite či ide o povolený príp. zakázaný prechod.
  - c. Odhadnite zmenu spinu a parity pri tejto beta premene.
6. Izotop ^{232}Np má spin a paritu základného stavu $4+$. Polčas rozpadu je 14,7 minúty. Rozpadáva sa beta premenou na izotop ^{232}U s vetviacim pomerom $b_\beta \approx 100\%$. Väčšina rozpadov ($i_{rel} = 90\%$) ide na vzbudenú hladinu (v ^{232}U) s exc. energiou 1194 keV. Odhadnite, aký spin a paritu môže mať táto hladina v izotope ^{232}U ?

7. Odhadnite charakteru prechodu $^{87}\text{Rb} \rightarrow ^{87}\text{Sr}$. Využite $Q_{\beta^-} = 283.3 \text{ keV}$ a $T_{1/2} = 4.75 \times 10^{10}$ rokov. Vetviaci pomer pre tento β prechod aj jeho relatívnu intenzitu na základný stav ^{87}Sr predpokladajte 100%
8. Určite typ beta premeny prenasledujúce prípady:
  - a. $^{17}\text{N} \rightarrow ^{17}\text{O} (1/2^- \rightarrow 5/2^+)$
  - b. $^{22}\text{Na} \rightarrow ^{22}\text{Ne} (3^+ \rightarrow 0^+)$
  - c. $^{87}\text{Rb} \rightarrow ^{87}\text{Sr} (3/2^- \rightarrow 9/2^+)$

Jadrové štiepenie

1. Predpokladajme, že pri symetrickom štiepení sa za emisie dvoch neutrónov jadro ^{238}U rozpadá na dva fragmenty ^{118}Pd . Aká je výška kulombovskej bariéry?
2. Odhadnite excitačnú energiu jadier vytvorených záchytnom tepelného neutrónu na jadrách ^{235}U a ^{238}U , a určite, či postačuje absorpcia tepelného neutrónu na štiepenie jadier ($B_f \cong 6 \text{ MeV}$). Hmotnostné úbytky sú: $\Delta M(n) = 8.1 \text{ MeV}$, $\Delta M(^{235}\text{U}) = 40.9 \text{ MeV}$, $\Delta M(^{236}\text{U}) = 42.4 \text{ MeV}$, $\Delta M(^{238}\text{U}) = 47.3 \text{ MeV}$ a $\Delta M(^{239}\text{U}) = 50.5 \text{ MeV}$

Emisia gama

1. Predpokladajme komptonov rozptyl fotónu s počiatočnou vlnovou dĺžkou λ rozptýleného pod uhlom φ s konečnou vlnovou dĺžkou λ' . Odvodte vzťah $\lambda - \lambda' = \frac{h}{mc}(1 - \cos\varphi)$.
2. Aký je charakter nasledujúcich gama prechodov? Uveďte všetky povolené multipóly.
  - $\frac{9^-}{2} \rightarrow \frac{7^+}{2}$
  - $\frac{1^-}{2} \rightarrow \frac{7^-}{2}$
  - $\frac{11^-}{2} \rightarrow \frac{3^+}{2}$
  - $2^+ \rightarrow 0^+$
  - $1^+ \rightarrow 1^+$
  - $5/2^+ \rightarrow 3/2^-$
  - $1^- \rightarrow 0^+$
  - $4^+ \rightarrow 2^+$
  - $4^- \rightarrow 2^+$
  - $1/2^+ \rightarrow 5/2^+$
3. Jadro ^{57}Fe emituje γ kvantum s energiou 14.4 keV. Odhadnite kinetickú energiu odnášanú jadrom.
4. Máme E1 a E2 prechod s $E_{\gamma} = 1 \text{ MeV}$ pre jadro s $A = 100$. Aké sú pomery pravdepodobnosti prechodu?
5. Predpokladajme deexcitáciu jadra s 250 nukleónmi zo vzbudenej hladiny $9/2^- [734]$ s energiou 170 keV na základný stav s konfiguráciou $5/2^+ [622]$. Aký bude polčas rozpadu pre tento prechod?
6. Odhadnite rádový rozdiel v polčasoch rozpadu pre 100 keV prechod v isotope ^{212}Bi v prípade E1 a M2 charakteru.